

tetlen, de ellenállhatatlan hatalommal, amely a Krisztus és apostolai legkeményebb kijelentéseiből is árad. Az író, aki csak a stilizálást vállalta, azt a benyomást kelti, hogy a legfenségesebb történetet alkalomná tette egy óriási „színes riport” megírására, melyben nem is a történet és annak isteni hőse a fontos, hanem az újságíró stilizálása, színezése és aforizmái. Miután egyáltalában nem tartozik ide megvizsgálni azt, mennyiben lehet a könyvet az író egyháza hitének tárgyilag hű kifejezőjével tekinteni, tisztán irodalmi szempontból állítom fel a könyv igazságának lehető hármias mérlegét ekképen: ha a könyv a tudományos igazság igényével lép fel, értéke érveinek logikai értékén fordul meg, értelmi hihetőségen és elégséges bizonyító erején. Papini ezt nem igényli, mert elfogadja egyháza álláspontját. Ha a könyv az építő szempontot akarja érvényesíteni, értéke azon fordul meg, mekkora bizonyoságtévő, hitvalló erőt sugároz. Papini kifejezetten nem ezt szolgálja, mert csak a mai ember számára való stilizálást tűzi ki célul. Ha a könyv a művészi igazság igényét követeli, értéke attól függ, hogy a valóságnak mekkora hihető-erejű illuzióját tudja kelteni? Papini könyve ebből a szempontból is fogyatékos, mert nem egy művészi élményt ad s a mód, ahogy tárgyát adja, az evangélium eredeti szellemével ellentétes, mert a ziháló, nyers és szenvedélyes előadás nem keltheti fel a személyes élmény művészi illuzióját, mikor a Krisztushoz minket az isteni bűnbocsátó szeretet és szelídség uralkodó összbnyomása köt. Legalább is az bizonyos előttem, hogy a magyar psziche számára ez a stílus Krisztussal kapcsolatban teljesen idegen és minden őszinteségi látszat dacára is, tárgyával való összeférhetlensége miatt mesterkélt marad.

Nem lehet tagadni, hogy Papini könyvében nagy ismeretanyag, fölényes szellemesség, önmagukban érdekes és szikrázó reflexiók serege s a szellem diadaláért nagy hévvel viaskodó energia nyilvánul meg. Csak az az egy baj van vele, hogy a tudós, a hitvalló és a művész ez esetben igen kívánatos egyoldalságai között nem választva, az új-

ságíró hibrid-tollával közeledett ahhoz, akiről lehet írni teológiát, meditációt vagy költeményt, de riportot soha. *Makkai Sándor.*

R. Berde Mária: A szent szégyen. Örvedetes üzenet nekünk ez a könyv, mert első köteteként jelent meg az Erdélyi Könyvbarátok Társasága kiadvány-sorozatának. Megvalósulását jelenti annak az eléggé alig méltányolható nemes törekvésnek, amely az erdélyi magyar kultúra emelésére irányul. Ez az erőteljes bizakodásról és törhetetlen élniakarástól tanúskodó vállalat az elszakított magyarság szellemi életének egyik leghathatósabb tényezőjévé emeli a magyar irodalmat azáltal, hogy olvasó és jó könyvekhez juttatja a magyar olvasóközönséget. A sorozatonként megjelenő művekben szóhoz jut az erdélyi írók értékes gárdája, amelynek működése nemcsak a királyhágóntúli magyarság, hanem az egész újabb magyar irodalom szempontjából is megbecsülhetetlen értéket jelent. Az erdélyi irodalom immár olyan számottevő része az egyetemes magyar nemzeti irodalomnak, hogy termékei méltán számíthatnak a csonka ország részéről is komoly érdeklődésre.

Ennek az örvedetes módon fejlődő erdélyi irodalomnak figyelemreméltó terméke Berde Mária fenti regénye. Az írónak előbb megjelent műveiből már ismert, nem közönséges tehetsége sok tekintetben páratlanul érvényesül ebben a regényben, amely a nő életének mélyeséges misztériumát megrázó erővel tárja elénk. Olyan motívumokat ragad ki a társadalmi életből, amelyek — természetüknél fogva — csak a női lélek értelmezése szerint jelenhetnek meg az irodalomban az élmény erejével. Ezzel a megjelenítő erővel állítja elénk az író egy megbélyegzett apa virágzó, szép leányának, a szegény Hannának nagy mélyeségekben vergődő és hihetetlen lelki magasságba lendülő életét. A vele szemben igazságtalanul rideg társadalommal nem törődve, Hanna megismeri a szerelmet s annak tökéletes élvezésében találja meg az életnek addig nem ismert teljességét. Számítás nélküli teljes odaadással percéséleti meg Zsolt iránt érzett forró szerelmét s azután magára marad szerelmének gyötrő emlékével s a

jövő kétségbeejtő rémével. S míg ő elhagyottan vívódik a kérlelhetetlenül kibontakozó jövő lesújtó gondolatával, addig a *másik*, a férfi, gondolatlanul járja a maga külön útját. Azonban Hannát mindenféle társadalmi előítélet s az attól való félelem fölé emeli az a meggyőződése, hogy szerelmével nem követett el vétséget s így annak természetes következménye, az emberfölötti magasabb törvény értelmében, nem lehet megbélyegző. Nehéz küzdelmében hűséges támasza lesz a sokat szenvedett édesanya, aki emésztő lelki harcok után megnyugodva magához emeli a társadalmi bukás örvényéből az anyaság martírságára készülő Hannát. A néma vergődésben megfáradt leány lelkében csodálatos és megnyugtató elváltozást idéz elő a testében szunnyadó új élet misztikus fejlődése. Az előbb szelíd megnyugvás — elkerülhetetlen lelki válságok után — újjongó örömmé fokozódik, midőn gyermekét keblén táplálhatja és anyja, valamint bátyja kiharcolt beleegyezésével a világ előtt is a magáénak mondhatja és nyíltan haza viheti. „Az isteni törvény által az emberi törvény felett ült diadalom“ letéteményesének érzi magát s az anyaság mindenek fölött való hatalmas érzésében, elveszettnek hitt boldogsága helyett, az élet legtisztább és legteljesebb gyönyörét ismeri föl.

A regény hősnéinek drámai erővel kibontakozó és biztos kézzel egy-ségbe fogott élettörténete nem egyéb, mint a szerelemből fakadó anyaság megdicsőítése és egyben hadüzenet „a nőket kisémmiző, hazug világrendnek“. A Hanna lelkiségében diadalmaskodó világfelfogás teljes bűnbocsánatot hirdet a szerelem tisztalelkű megbélyegzettjei számára és szentnek mondja azt, amit a képmutató világ szégyennek bélyegez.

Ennek az elvi álláspontnak erőteljes kiemelése valóságos irányregénnyé teszi Berde Mária művét. Az irányzatosság helyenkint nagyon is előtérbe nyomul s a cselekvés drámaisága ellankad, a lelki élmények frissesége meghalványodik s a jellemzés veszít erejéből az irányeszme tételszerű fejtegetése közben. Az egyébként helytálló igazságok ilyenkor nem mindig illeszthetők

bele az események kapcsolatába és nem mindig fakadnak a szereplők aktuális lelki állapotából. Az író tétélező logikája háttérbe szorítja a lelki történések pszichológiáját s a hirdetett irányeszme kedvéért néha figyelmen kívül hagyja a lélektani valószerűséget. A gyakori tétélezésű fejtegetések nélkül a regény még egységesebb és hatásosabb, tehát sikerültebb volna, mert a drámai hatású cselekvény magábanvéve is minden tétélezésnél erőteljesebben hirdeti az eszme igazságát. Ezt az elementáris hatást a propaganda-szerű tétélezés inkább gyöngíti, mint fokozza.

Ez a fogyatkozás azonban lényegében alig érinti a regény kiválóságát, amely egészben véve megkapó erővel érezteti a tárgyul választott súlyos probléma jelentőségét s az alapeszmének — bizonyos módosításokkal és korlátozással — elismerést követelő igazságát. Az már nem a regény hibája, hogy a benne megnyilatkozó részleges és aktuális igazságot nem tudja velünk a maga teljességében általános és egyetemes érvényű igazságként elfogadtatni.

Az események drámai fejlesztésén kívül különös értéket jelent a szereplők jellemzésében, különösen Hanna és édesanyja lelki küzdelmének s átalakulásának leírásában mutatkozó finom lélekrajz. Az anyaság lélektanának fölemelően szép mozzanatai nemcsak a női lélek mélységeinek páratlan ismeretéről tesznek bizonyosságot, hanem a kifejezésbeli készségnek és erőnek is valóságos remekei. A tárgyi érdekből s a lélekrajz finomságából fakadó kedvező hatást nem kis mértékben fokozza a nyelvbéli előadás egyéni ereje, amit nem csökkent az a körülmény sem, hogy egyik-másik szokatlanul merész kapcsolat és szóalkotás eleinte a keresettség benyomását teszi reánk. Egészben véve „A szent szégyen“ a modern magyarság regény-stílus komoly, figyelemreméltó, értékes megnyilatkozása.

Gulyás Sándor.

A régi magyar irodalom breviáriuma Gyöngyösiig. A sok mindenféle breviárium közt végre egy, mely a magyar irodalomtörténet nagyobb egységét teszi meg tárgyául s igazi kultúrpedagógiai célt tűz ki maga elé.